

Boekbespreking

JAARVERSLAG STAATSBOSBEHEER 1945.

Reeds bij de bespreking van het vorig jaarverslag werd de wenselijkheid betoogd van het doen daaraan voorafgaan van een kort overzicht, waarin in beknopte vorm wordt gememoreerd, wat de dienst in het afgelopen jaar heeft verricht. Want het laat de belangstellende Nederlandse lezer volmaakt onverschillig, dat het aantal telstertjes bij de bodemstatistiek daalde van 6 tot 4 en dat er onder C algemeen (zie specificatie tabel 4) 231.780 gulden en 87 hele centen werden uitgegeven. Het jaarverslag openit met een tiental pagina's vol cijfers met het gevolg, dat de lezer, vóór hij door die rijstebreiberg heen is, het reeds terzijde heeft gelegd. Daarentegen zal hij zeer zeker belangstelling hebben voor hetgeen door deze dienst in het afgelopen jaar werd tot stand gebracht, voor welke zaken zijn belastingpenningen werden gebruikt.

Natuurlijk is een staatsdienst tot een nauwkeurige verantwoording verplicht. Ik acht echter een informatie van het grote publiek als door mij bedoeld van meer belang, zodat een dergelijk overzicht aan het eigenlijke jaarverslag moet voorafgaan. Misschien dat het nalaten daarvan de reden is, dat het jaarverslag in de pers tot nu toe werd genegeerd; het beredeneerd verslag van de Nederlandsche Heidemaatschappij der laatste jaren daarentegen werd in het maandblad van het Aardrijkskundig genootschap gerefereerd.

Het belangrijkste hoofdstuk is uit de aard der zaak het *beheer van het domein*. Eind 1945 bedroeg de totale uitgestrektheid van het Staatsbosbeheer 61.442 ha, waarvan

bebost	29.900 ha
bouw- en grasland	2.066 ha
voor cultuur bestemd	8.586 ha
niet voor cultuur bestemd	20.889 ha

De beboste oppervlakte liep met 432 ha terug, waaruit dus reeds de fatale invloed van de bezetting blijkt. Tevens valt direkt op de enorme uitgestrektheid woeste grond welke wel nooit geldelijke inkomsten zal afwerpen. Daaruit volgt reeds de eigenaardige plaats, die het Staatsbosbeheer in onze staatshuishouding inneemt, zodat het inderijd zeer juist is gezien, trouwens ook nog om andere redenen, het niet langer als een staatsbedrijf op te vatten.

Veel zeggen ons bovengenoemde cijfers nog niet. Zo zouden we gaarne weten, welk gedeelte uit loofhout en welk gedeelte uit naaldhout bestaat, hoe de leeftijdsclassieverhouding is. Een en ander moet toch in grove trekken bekend zijn.

Aan hetgeen over het algemene beheer wordt medegedeeld ontleen wij het volgende.

In de eerste plaats wordt gewezen op enkele ziekten en plagen, die verband houden met maatregelen van de bezetter. Als gevolg van de aanwezigheid in de bossen van veel dood ongeschild hout werd er veel schade aangericht door dennenscheerder en dennensnuitor. Plaatselijk had men veel last van lariksspinselbladwesp, spaarrenbladwesp, lariksmotje en eikenbladroller, terwijl bij Nijmegen het dennenschot hevig optrad. Konijnen begonnen meer schade te veroorzaken in 't Oosten van het land, op de Veluwe kreeg men last van wilde zwijnen en van vossen. De branden waren in 't algemeen van geringe uitgestrektheid; slechts in de boswachterijen Kootwijk, Garderen, Groesbeek en Odoorn gingen enkele grotere oudere complexen verloren met een gezamenlijke schade van f 31.000.—. De totale schade in het gehele areaal bedroeg \pm f 38.000.—.

Arbeiders waren bijna niet te krijgen doordat genoeg alle jonge mannen, die niet door de bezetter waren tewerkgesteld, onderdoken.

In de Wieringermeer, waar men het bos met succes tegen bezetter en bevolking had verdedigd, ging tenslotte de gehele opstand van 409 ha verloren, doordat de Duitser de polder onder water zette.

Ondanks de ongunstige omstandigheden werden toch nog 37.9 ha voor bebossing gereedgemaakt (kosten f 36.500.—), 56 ha werden bezaaid of beplant (kosten f 9.300.—). In het bestaande bos werden 209 ha herbebost (kosten f 226.600.—); hiervan 70 ha met groveden, 43 ha met douglas, 78 ha met lariks, 1 ha met ander naaldhout, 17 ha met loofhout, hoofdzakelijk met eik.

Hoe door de bezetting de verjonging der bossen in de verdrinking kwam, moge blyken uit de aflopende tendens des cijfers voor de bebossing in de laatste jaren.

	1941	1942	1943	1944	1945
bewerkt		175	51	16	38
bebost	556	209	157	97	56
herbebost			352	254	209

Gedund en geveld werden

	1943	1944	1945
Gedund	2480	2282	2610 ha
Geveld	310	406	196 ha

In de laatste 3 jaren werd dus 100 ha minder herbebost dan geveld. De geveldde oppervlakte was in het verslagjaar echter aanmerkelijk geringer dan de beide vorige jaren. Bij gebrek aan cijfers voor de leeftijdsverhouding der bossen is niet te beoordelen of deze velling verantwoord was; zeer vermoedelijk niet.

Er wordt niet gescheiden opgegeven hoeveel de dunning en hoeveel de velling aan hout heeft opgebracht. Men vindt slechts een opgave voor de verkochte houtmassa. Neemt men aan, dat de verkochte hoeveelheid gelijk is aan de geveldde, dan is de totale productie in 1945 86.544 m³ met een geldelijke opbrengst van f 947.952. De productie nam in het laatste jaar zeer toe wat uit het ondervolgende staatje moge blyken.

	1943 m ³	1944 m ³	1945 m ³
zaag- en paalhout	10.960	5.687	4.178
mijnhout	8.880	7.153	15.800
gerief- en staakhout	15.962	14.148	6.526
brandhout (met generatorhout)	27.359	28.125	54.450
loofhout	3.066	3.921	5.590
totaal	66.227	59.018	86.544

Men ziet hieruit hoe gering het percentage werkhout was. Van de totale verkochte hoeveelheid naaldhout was 33 % werkhout en 67 % brandhout. De kap bedroeg in het verslagjaar 2.9 m³ per ha bebost areaal. Dat is dus meer dan in 1943 toen deze ± 2 m³ bedroeg; in sommige houtvesterijen was die echter aanmerkelijk groter, zoals uit het ondervolgende staatje moge blyken:

Opbrengst per ha in m³:

	1939	1940	1941	1943	1944	1945
Houtvesterij Breda	2,0	3,3	5,2	4,8	4,7	14,2
Apeldoorn	1,0	1,3	1,3	2,4	1,2	2,6
Zwolle	0,4	0,8	4,1	3,0	4,1	2,7
Utrecht	1,1	2,5	5,8	5,2	5,5	4,9
Haarlem				18,2	4,7	1,8

Bovenaan staat dus Breda met 14,2 m³ per ha, wat wel een gevolg zal zijn van de bijzondere aandacht die door de bezitter aan deze bossen werd gewijd.

De geldelijke opbrengst van het verkochte hout bedroeg in de laatste 3 jaren:

in 1943	f 981.000
1944	f 729.000
1945	f 948.000.

Bebossing met renteloos voor schot van de Staat.

Naast het domeinbeheer is een der belangrijkste werkzaamheden van het Staatsbosbeheer zijn bemoeienissen met het bosbezit van gemeenten en verenigingen voor algemeen nut. De uitgestrektheid der met renteloos voor schot te bebossen gronden bedraagt 18.023 ha. In 1945 werden 49 ha bebost, zodat van het totale plan omvattende ruim 18.000 ha thans 15.330 ha zijn bebost d. i. ± 83 %; verschillende gemeenten

hebben reeds haar plan afgewerkt. In het verslagjaar werd f 16.600 renteloos voorschot verstrekt, terwijl f 20.700 werd verwerkt.

Een opgave van de materiële en financiële opbrengst dezer bossen ontbreekt in het jaarverslag.

Maatregelen in zake velling van het hout en herbeplanting.

(Besluit Staattoezicht op de bossen 1943).

Doordat na de bevrijding direkt grote hoeveelheden hout nodig waren voor de kolennijnen en de polder Walcheren, werd besloten het kapplan 1945/1946 reeds op 1 Juli 1945 te doen ingaan.

Afgegeven werden 15.439 vergunningen tot velling terwijl in 3.786 gevallen een last tot velling werd opgelegd. De hierdoor ter beschikking komende hoeveelheid hout bedroeg 312.300 m³ werkhout en 174.000 m³ brandhout of totaal 486.300 m³ voor de voorziening in de houtbehoefte van ons land is deze velling dus van het grootste belang, wat bij het overwegen van het particulier bosbezit ons niet behoef te verwonderen. Het grootste deel van deze opbrengst was bestemd voor de handel en wel 295.000 m³ werkhout, terwijl 8.000 m³ werd bestemd voor directe verkoop aan derden. 8.900 m³ werd vrijgegeven voor eigen gebruik.

Gespecificeerd volgens houtsoorten was de opbrengst:

naaldhout	144.700 m ³
eikenhout	28.700 ..
beukenhout	7.300 ..
populierenhout en wilg	96.600 ..
iepenhout	19.400 ..
ander loofhout	15.600 ..

312.300 m³

De herbeplanting werd gecontroleerd; in de ruim 7.000 gecontroleerde gevallen bleken ruim 2.000 niet aan de verplichting te hebben voldaan.

Bosstatistiek en statistiek van het grondgebruik.

Na de bevrijding begon men met de herziening van de statistiek in verband met de vele kapvlakten en vernielingen van wegbeplantingen. Aan het eind van het jaar waren een 30-tal topographische kaarten gereed. De telsters gingen voort met de bepaling van het grondgebruik in de provincie Limburg.

Voorlichting en technische hulp.

Een belangrijk deel van de werkzaamheden wordt ingenomen door het geven van inlichtingen aan de verschillende departementen, provincies en gemeenten. Zo wordt o.a. het beheer gevoerd over het bosbezit van een tweetal inrichtingen, ressorterende onder Justitie; voorlichting werd gegeven voor het beheer der bossen van „Veenhuizen”. Evenzo is aan het Staatsbosbeheer opgedragen het beheer van het heidereservaat Kralo, 327 ha (departement van onderwijs, kunsten en wetenschappen). Technische hulp werd verleend bij de wegbeplanting, ressorterende onder Verkeer en Waterstaat evenals bij die van provincies en gemeenten.

Voor de gemeente Harderwijk werd een bedrijfsplan opgesteld voor haar bosbezit van ± 800 ha, terwijl voor enkele gemeenten bebossingskaarten werden vervaardigd.

Aan vergoeding voor verleende hulp werd f 11.650 ontvangen.

Bestrijding iepenziekte.

Van een systematische bestrijding was in het verslagjaar geen sprake meer. Voor de velling volgens het kapplan werden zoveel mogelijk zieke iepen gekozen. Op grond van dit kapplan werden ongeveer 30.000 iepen geveld.

Landschapsverzorging.

Terwille van de wegbeplanting van het rijk, de provincies en de gemeenten werden plannen gemaakt en werd ook wel het nodige plantsoen aangekocht of afgeleverd. Gewerkt werd aan een beplantingsplan voor de Noordoostpolder. Verder werden herbeplantingsplannen gemaakt voor de drooggekomen geïnundeerde gebieden Wieringermeer, Walcheren en Tholen. Ook voor landschapsplannen in verband met aanvragen voor ruilverkaveling werd veel werk verricht, een en ander in overleg met de Cultuurtechnische dienst, de Planologische diensten en de ruilverkavelingsbureaus.

Natuurbescherming.

De natuurschoonwet 1928 is, thans van toepassing op 487 landgoederen met een uitgestrektheid van 78.226 ha, waarvan ruim 63.000 ha voor het publiek waren open-

gesteld. Op grond van de boswet 1922 werd een bedrag van ruim f 91.000 verleend aan gemeenten en stichtingen van algemeen nut voor bewaring van natuurschoon. De inventarisatie en herinventarisatie van het natuurschoon en een drietal provincies werd voortgezet. Nieuwe natuurmonumenten werden er in het verslagjaar niet aangewezen.

Houtvoorzieningen door vellingen in Duitsland.

Reeds spoedig na de bevrijding werden een zestal complexen in Duitsland nabij de Nederlandse grens aangewezen voor de dekking van de houtbehoefte in ons land. Het betrof een hoeveelheid van 190.000 m³ waarvan ruim de helft mijnhout. Het hout zou aangewezen worden door de Inkoopcentrale van Hout en Pek van de Limburgse mijnen en gekapt door Nederlandse mijnhouthandelaren. Hoewel het Staatsbosbeheer aange drongen had op een voorbereidend onderzoek naar de houtvoorraden, de eigendomsverhoudingen, de toestand van het bos enz., werd maar direct met de velling begonnen. Aanvankelijk met behulp van Canadese militairen, later in hoofdzaak met Nederlandse arbeiders. Toen tenslotte het Staatsbosbeheer ingeschakeld werd, kwam er een einde aan de wilde kap. Er werd op bosbouwkundige kwesties gelet, de te vellen opstanden werden op de kaart vastgelegd en de kap der mijnhouthandelaren kwam onder controle. Van Duitse zijde werden veel grotere hoeveelheden als geleverd genoemd dan in de mijnen waren aangekomen. Tenslotte is men tot een afrekening gekomen waarmee men zich zowel van Duitse als van Engelse zijde kon verenigen. Ultimo Juni 1946 waren totaal 112.000 m³ geleverd.

De oorlogsschade aan het Bos.

Geschat wordt, dat gedurende de oorlog in Nederland 22.000 ha bosoppervlakte verloren ging met een waarde van ruim 27 miljoen gulden. Bij het Staatsbosbeheer alleen reeds werden 1.304 ha leeggekapt en 229 ha gelicht.

Verder wordt een overzicht gegeven van de vellingen gedurende de bezettingsperiode. In normale tijden was Nederland, wat zijn houtbehoefte betreft, voor 90% afhankelijk van de invoer. Het is dus duidelijk, dat toen de houtinvoer kwam te vervallen, de eigen voorraden geducht zouden worden aangesproken.

In het begin had men met behulp van de bodemproductiewet 1939 en de houtbeschikking 1939 de velling nog enigszins in de hand, doch toen het ging nijpen ging de bezetter de houtvoorziening zelf „regelen”. Vooral in de bossen, die veel zwaar zaag- en paalhout bevatten (bij Breda, Apeldoorn, Veluweband, Utrechtse heuvelrug) werd geducht huisgehouden. Men mag aannemen dat op die wijze 700.000 m³ van het zwaarste hout werd gekapt, waarbij onze mooiste bossen verloren gingen. In de laatste hongerwinter kapte de bevolking er nog een miljoen m³ bij. Neemt men dan in aanmerking, dat krachtens lastgeving en op vergunning nog ± 4 miljoen m³ in de oorlogsjaren werden geveld, dan werd in deze periode de normale kap met ± 2 miljoen m³ overschreden.

Bij het Staatsbosbeheer gingen in de oorlogsjaren 132.600 m³ verloren; de totale geldelijke schade aan de bossen en gebouwen bij deze dienst en beheer, worden begroot op ruim 6 miljoen gulden. Het meest bedroevende is misschien wel het verloren gaan van het 400 ha grote bos in de Wieringermeer, die zonder enige noodzaak werd geïnundeerd.

Misschien meer nog dan bovengenoemde cijfer, spreken de aan het verslag toegevoegde foto's die een duidelijk beeld geven van de ravage, door oorlogshandelingen teweeggebracht.

v. Z.

Poplar planting. Forestry Commission, leaflet no. 27. Utit.: His Majesty's Stationery Office, 1948. 14 blz. prijs 2 d.

Wie zich in een uur tijds zo goed mogelijk wil oriënteren op het gebied van de populierenteelt, kan niet beter doen dan het bovengenoemde vlugschrift door te lezen. Meer wordt, blijkens de inleiding, niet beoogd, daar onder toezegging van een later te verschijnen uitvoerige publicatie, dit pamflet „only gives a very brief outline of the cultivation, diseases and pests, and utilisation of poplar”.

Na een bespreking van de eisen, die de populier aan de grond stelt, worden de verschillende soorten behandeld. Van de economisch belangrijke soorten beveelt men op grond van groeisnelheid, houtkwaliteit en resistentie tegen ziekten vooral *P. serotina* en *s. var. erecta, gelrica* (indien verkrijgbaar!), *robusta* en *berolinensis* aan.

Vervolgens wordt de nodige aandacht geschonken aan het stekken en de kwekerijwerkzaamheden, het planten en de verdere behandeling. Als plantverband beveelt men

5½ à 6 aan, zodat bij de dunning, waaruit een uiteindelijke grotere afstand moet resulteren, reeds hout van behoorlijke afmetingen wordt verkregen. Voor zover niet in hakhout onbeworteld, stek men het aanbevelenswaardig, rondom de jonge (half-) heester of onbedeelte stek een kiel met een diameter van minstens 1.2 m gedurende de eerste drie jaren vrij van onkruid te houden. Verdere onderhoudsmaatregelen zijn: bij de dunning voldoende ruimte aan de toekomstbomen verschaffen en deze geregeld snoeien, zodat bij voldoende ten minste 10 m takvrijstamb lengte is verkregen.

Na beknopte bespreking van de voornaamste plantaardige en dierlijke ziekten, alsmede van de invloed van wind op de groei van de populieren, worden enige opbrengstcijfers gegeven. Ten dele zijn deze ontleend aan buitenlandse resultaten, zoals trouwens een groot gedeelte van de overige hier geventileerde kennis berust op ervaringen uit Frankrijk, België en Nederland. Het behoeft ons dus niet te verwonderen, dat de aanbevolen methodes weinig verschillen van de ten onzenz gebruikelijke.

De laatste bladzijde is gewijd aan de eigenschappen en gebruiksdoeleinden van het populierenhout.

Moge dit aardige, van een 7-tal geslaagde foto's voorziene, werkje, de stoot geven tot een krachtige uitbreiding van de in Engeland nog zeer weinig beoefende populierenteelt.

Disk Plows and their Operation. J. F. Reed.
United States Department of Agriculture, Farmers
Bulletin nr 1992, Washington, 1948, 10 blz., 7 afb.,
1 tabel, prijs \$ 0.05.

Sedert de schijvenploeg na de bevrijding door het Staatsbosbeheer werd „ontdekt” en door dit lichaam en de Nederlandse Heide Maatschappij uitvoerig beproefd, heeft hij zich snel een goede naam verworven. De opgedane ervaring is echter nog beperkt, zodat de hier te bespreken brochure voor alle gebruikers haar nut zal hebben.

Na een inleiding, waarin het verschil wordt aangegeven tussen de gewone schijvenploeg met 1—6 schijven, die ieder om een aparte as draaien en onder een verstelbare hoek met de verticaal staan, en de schijvenstoppelploeg, die een groter aantal, allen verticale schijven heeft, die in serie op één of meer gemeenschappelijke assen zijn gemonteerd, volgt een vergelijking tussen schijvenploeg en risterploeg. Vooral in gronden, die droog, hard of kleverig zijn of die stobben en stenen bevatten, biedt de schijvenploeg voordelen. Indien hij goed is afgesteld en aangekoppeld, is onder ongunstige omstandigheden de bediening eenvoudiger en, zelfs bij slechte afstelling en slordig gebruik, is het geleverde werk nog vrij behoorlijk. Als nadelen staan hiertegenover, dat de schijvenploeg meestal veel zwaarder is dan de risterploeg, terwijl uit vele nauwkeurige proeven is gebleken dat hij ook een grotere trekkracht eist, hoewel in de V.S. (en ook in ons land) algemeen wordt aangenomen, dat het tegengestelde het geval is.

Het bezwaar van landbouwkundige zijde, dat de grond minder goed wordt gekeerd en een vegetatie niet volledig wordt ondergeploegd, gaat in de bosbouw niet op, daar dit hier slechts een voordeel betekent.

Vervolgens wordt meer in detail de gewone schijvenploeg behandeld en geeft Reed verschillende wenken voor het koppelen aan de tractor en het afstellen van breedte en diepte der te bewerken strook.

De hoek, die de schijf maakt met de voortbewegingsrichting, wordt bij de meeste ploegen geregeld door middel van het wiel, dat op de onbewerkte grond loopt. Hoe kleiner deze hoek is, des te smaller wordt de voor en hoe beter de ploeg in hard grond kan doordringen. Voor matig holle schijven gebruikt men meestal een hoek van 42°—45°, voor zeer holle schijven iets meer dan 45°. Ook de hoek, die de schijf maakt met de verticaal, is regelbaar en moet in klevende grond groter zijn dan in losse zandgrond, waar de schijf bijna verticaal kan staan. Gemiddeld gebruikt men (in de landbouw in de V.S.) een hellingshoek van 18°—20°.

De schijven worden schoongehouden door schrapers, waarvan de verschillende typen worden beschreven.

Hierna volgt de behandeling van de schijven-stoppelploeg op dezelfde wijze, waarna het onderhoud der schijvenploegen wordt besproken. In het bijzonder wordt gewezen op het belang van de goede smering en raadt Reed onder andere aan de lagers der schijven tenminste tweemaal daags te smeren, als de ploeg werkt.

Tot slot volgt nog een aantal wenken, waarvan vooral die over het verband tussen snelheid, benodigde trekkracht en stand van de schijf van belang zijn.

Gezien de vele nuttige opmerkingen, die deze brochure bevat, kan zij allen, die de schijvenploeg gebruiken of er belangstelling voor hebben, worden aanbevolen. De prijs kan onmogelijk een bezwaar zijn.

W. L. J.